

15-16 травня 2008 р. в ДВНЗ «Українська академія банківської справи Національного банку України» відбулася III Міжнародна науково-практична конференція «Міжнародна банківська конкуренція: теорія і практика».

Традиційно метою конференції було фахове обговорення процесів глобалізації у банківській сфері, конкурентоспроможності банківських систем східноєвропейських країн, інтеграції банківської системи України у європейське і світове співтовариство.

В роботі конференції взяли участь майже 150 осіб, в тому числі: фахівці Національного банку України, провідних банків України, наукових та аналітичних установ, вищих навчальних закладів Києва, Харкова, Дніпропетровська, Львова, Севастополя, Сімферополя, Тернополя, Донецька, Черкас, Сум, науковці з Москви, а також Узбекистану, Польщі та Німеччини. За підсумками роботи конференції сформульовані висновки та розроблені рекомендації щодо розвитку міжнародної банківської конкуренції, прийняття економічних та управлінських рішень з метою підвищення ефективності діяльності банківської системи в контексті розвитку економіки України. До початку роботи конференції було видано збірник тез доповідей, у якому розміщено понад 100 публікацій науковців з різних країн світу.

На пленарному засіданні виступили з доповідями і взяли участь в обговоренні понад 120 науковців і фахівців-практиків.

Тематично роботу конференції було зосереджено на таких основних питаннях:

1. Конкурентоспроможність і модернізація банківської системи в контексті розвитку світової та національної економіки.
2. Формування конкурентоспроможності національної банківської системи та роль державного регулювання в забезпеченні конкурентного середовища на ринку банківських послуг.

Відкрив конференцію заступник голови оргкомітету, проректор ДВНЗ «Українська академія банківської справи Національного банку України», доктор економічних наук, професор **Сергій Миколайович Козьменко**. У своєму вітальному слові він відзначив, що коло учасників конференції, яка стала вже традиційною, постійно розширюється. Разом з науковцями в роботі конференції взяли участь досвідчені фахівці-практики фінансово-банківської системи України і Росії. Сергій Миколайович передав поздоровлення і побажання успіхів в роботі конференції від ректора і колективу Казахського економічного університету ім. Рискулова, з Москви – від Державного університету – Вищої школи економіки, від Празького банківського інституту і багатьох інших установ і учених.

Від імені колективу академії С.М. Козьменко висловив вдячність Голові Національного банку України В.С. Стельмаху та членам правління НБУ за підтримку і допомогу в розвитку навчально-матеріальної бази академії і батьківське піклування про студентів; акцентував увагу присутніх на наукових здобутках академії й побажав учасникам конференції успішної роботи, нових ділових знайомств і плідної співпраці.

З вітальним словом виступив також заступник Голови Сумської обласної державної адміністрації Лаврик Олександр Федорович. Від Сумської обласної ради учасників конференції привітав заступник Голови Сумської обласної ради Ключко Сергій Володимирович.

Проблематика пленарного засідання була визначена зазначеними нижче доповідями.

Доповідь доктора економічних наук, професора, заступника керівника Апарату Ради НБУ – керівника Експертно-аналітичного центру з питань грошово-кредитної політики центру Апарату Ради НБУ **Гриценка Андрія Андрійовича** була присвячена дослідженню ієрархічних та мережевих зв'язків в конкурентних відносинах глобалізованих банківських систем. Доповідач запропонував новий підхід до вивчення економічної теорії та закономірностей розвитку всіх економічних процесів і як наслідок зародження та розвитку нової науки інституційної архітектоніки як такої фундаментальної структури, яку утворюють правила, норми, стереотипи, традиції, заклади та інші соціальні утворення в їх співвідношеннях із сутністю і загальним естетичним планом побудови цілісної суспільної системи.

Гість конференції – ректор Вищої школи Бундесбанку, професор **Еріх Келлер** – зосередив увагу учасників конференції на причинах та наслідках потрясінь фінансових ринків та їх впливу на банківський сектор Німеччини. На думку Е. Келлера, криза в банківському секторі Німеччини є в основному кризою невеликої кількості банків, які були надто залучені в іпотечний ринок США. Це середні за розмірами банки, як правило, державні або напівдержавні установи, особливо з групи так званих земельних банків. Негативна дія на ці банки була посилена затяжним періодом їх низької прибутковості, проте, в цілому, банківська система Німеччини виявилася міцною в своїй основі. Навіть зараз, коли криза ще далека від завершення, є ознаки того, що найгірше вже позаду. Побоювання щодо сильного негативного впливу на економіку Німеччини невинуваті. Можливе зниження економічного зростання в США матиме певні наслідки для економіки Європи і Німеччини, проте очікується, що ці наслідки не будуть значними. Більше того, є низка ознак, що економічний спад в Америці не торкнеться зони євро.

Завідувач кафедри податків і оподаткування Всеросійського заочного фінансово-економічного інституту, доктор економічних наук, професор Дадашев Аліхан Заграбович акцентував увагу слухачів на проблемі податкового навантаження комерційного банку, що є чинником конкурентноздатності, й обгрунтував, що спираючись на високу чисту рентабельність активів, банк може встановити більш привабливі умови для мобілізації пасивів і тим самим укріпити свою конкурентоспроможність на грошовому ринку.

Професор банківської школи Юзеф Хабер у своїй доповіді на тему «Конкуренція і безпека в сучасному світі» зауважив, що конкуренція і безпека – це дві важливі концепції функціонування європейської інтеграції. Обидва поняття тісно пов'язані з прагненням до економічного розвитку держав-членів Європейського Союзу з моменту виникнення інтеграції у вигляді Європейського Співтовариства Вугілля і Сталі і до появи Європейського Союзу. Процеси глобалізації створюють абсолютно нові стимули для держав, а також господарських суб'єктів. Звідси витікає, що необхідно виходити з важливої методологічної передумови, що економічний розвиток – це не тільки складний процес, він вимагає нового, глобального підходу до його підготовки і реалізації. Ю. Хабер наголосив, що дослідження конкуренції певною мірою охоплюють питання їх зв'язку з безпекою. Тому ініціація таких досліджень є основною і важливою, перш за все, для державних установ. Для фінансово-банківського сектора це стає однією зі сфер стратегічного управління, що є новою оцінкою активності банків у сфері міжнародних відносин.

Директор Департаменту банківського регулювання і нагляду НБУ

Зінченко Віктор Олександрович акцентував увагу учасників конференції на оцінці нових підходів до регулювання рівня капіталізації банків в Україні. В умовах динамічного зростання обсягів активно-пасивних операцій банкам вдалося забезпечити певні якісні зміни. Активне нарощування обсягів діяльності супроводжувалося покращенням якості активів, забезпеченням рентабельності діяльності на достатньому рівні. В той же час ризик надвисоких темпів зростання супроводжувався зниженням рівня капіталізації, зростанням ризику ліквідності через підвищену незбалансованість активів і пасивів за строками, підвищенням кредитного ризику у зв'язку з так званим кредитним бумом, зокрема, активним кредитуванням населення, стрімким зростанням іпотечного кредитування, зростанням валютного ризику, пов'язаного зі значними обсягами активно-пасивних операцій в іноземній валюті, високими темпами їх зростання, значним розміром, в абсолютному значенні, відкритої валютної позиції. З метою недопущення зростання ризиків у діяльності банків та підвищення їх фінансової стабільності Національний

банк змушений був прийняти Постанову № 458, згідно з якою передбачено покриття капіталом не тільки кредитного ризику, але й валютного та довгострокового ризику ліквідності. Про ефективність вжитих заходів свідчить збільшення обсягу регулятивного капіталу на покриття ризиків, підвищення збалансованості активів і пасивів за строками погашення та в розрізі валют. Незважаючи на помітне зростання регулятивного капіталу для банків України актуальною залишається проблема підвищення рівня капіталізації, зниження ризиків в діяльності банків, забезпечення стабільного функціонування та розвитку банків.

Академік УААН **Микола Якович Дем'яненко** в своїй доповіді дав оцінку об'єктивності визначення фінансових результатів аграрними формуваннями при взаємовідносинах з банками.

Доповідь доктора економічних наук, професора, завідуючої кафедрою управління фінансовими послугами Харківського національного економічного університету **Внукової Наталії Миколаївни** була присвячена перспективам розвитку системи фінансового моніторингу банків з урахуванням міжнародного співробітництва. Наталія Миколаївна вважає, що з'ясування європейських принципів боротьби з відмиванням грошей дозволить побудувати ефективну національну програму протидії відмиванню та фінансуванню тероризму. Поглиблення інтеграційних процесів сприяє широкому впровадженню в практику фінансових установ, зокрема банків, програм протидії легалізації доходів, та передбачає поглиблення наукового пошуку підходів до оцінки рівня розвитку системи фінансового моніторингу, спрямованого на адаптацію міжнародного досвіду в Україні. Тому теоретичне обґрунтування та розробка практичних рекомендацій щодо удосконалення системи фінансового моніторингу в банку відповідно до критеріїв Групи «Егмонт» є на сьогодні надзвичайно актуальною проблемою. Для розв'язання цієї проблеми професор Внукова Н.М. запропонувала можливі шляхи впровадження в Україні критеріїв сумнівних операцій за матеріалами Егмонтської групи. Основними завданнями Групи «Егмонт» є сприяння розвитку співробітництва між підрозділами фінансової розвідки через інформаційний обмін, який необхідно стандартизувати відповідно до широкого переліку критеріїв. Дослідження показали, що найбільше уваги в банках приділяють операціям з рахунками, певною мірою також враховують критерії Групи «Егмонт» в операціях з готівкою та обміні іноземних валют, але майже відсутній механізм дієвого контролю за діяльністю клієнтів, які мають відповідну реєстрацію, місце проживання чи місце знаходження в країні, яка не бере участь у міжнародному співробітництві у сфері запобігання та протидії легалізації доходів,

одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму, що досить складно, але повинно стати надзвичайно важливим в умовах глобалізації. Зі змістовною доповіддю щодо проблем функціонування грошово-кредитної сфери в перехідній економіці виступив доктор економічних наук, професор кафедри економіки підприємств Академії управління при Президенті Республіки Білорусь **Пелих Сергій Олександрович**. На його думку, процес переходу до ринкової економіки здійснює безпосередній вплив на функціонування всіх сфер економіки, включаючи кредитно-фінансову. Основна проблема полягає в тому, що правила і принципи функціонування кредитно-фінансової сфери, які десятиліттями склалися в розвинених країнах, не можуть використовуватися в перехідних економіках через низку обставин. По-перше, відносний розмір грошової маси, банківських ресурсів, відхилення курсу національної валюти від паритету купівельної спроможності значно відрізняються від відповідних параметрів розвинених країн. По-друге, багато ринкових інститутів в перехідній економіці відсутні, включаючи, наприклад, ринок цінних паперів, інституційних інвесторів тощо. По-третє, такі явища як інфляція, доларизація в перехідних економіках перевищують всі допустимі межі. Крім того, практика застосування трьох класичних інструментів грошово-кредитного регулювання, таких, як облікова ставка, норматив обов'язкових резервних вимог, операції на відкритому ринку показала їх непридатність і негативні результати в умовах перехідної економіки. На думку доповідача, в перехідній економіці найбільш доцільно застосовувати метод раціонування кредиту шляхом вибіркового заходів на ринку позичкових капіталів. Особливої важливості набуває селективне надання пільг і зниження процентних витрат тим підприємствам і галузям, які здатні зіграти роль «локомотива» для всієї економіки.

Проблему кризи іпотечного кредитування в США та її впливу на нагромадження грошового капіталу у світовій економіці висвітлив у своїй доповіді доктор економічних наук, завідувач кафедри грошей, кредиту і цінних паперів Всеросійського заочного фінансово-економічного інституту **Жуков Євген Федорович**. На його думку, банківська іпотечна криза в США негативно вплинула на економіку західних країн, включаючи ринок цінних паперів. Що стосується Росії, то вона спровокувала тільки падіння курсу акцій на МБВБ і РТС, не торкнувшись банківської системи країни в цілому. Іпотечна банківська криза в США є типовою грошово-кредитною кризою, яка призвела до загострення суперечностей в економіці і уповільнення темпів її зростання. Крім того, банківські кризи у ряді країн виникають в результаті діяльності самих банків, адже акціонери банку зацікавлені у збільшенні активних операцій і зокрема ризикованих, вкладники зацікавлені в поверненні депозитів і процентів за ними.

Погіршення економічної політики веде до підриву банківських ризиків і ліквідності, що зумовлює банківську кризу. Саме це відбулося в США в кінці 2007 і на початку 2008 р. і призвело до іпотечної банківської кризи. Тому зараз уряди і центральні банки західних країн проводять низку заходів щодо стабілізації банківської системи.

Українську академію банківської справи Національного банку України на пленарному засіданні конференції представила Васильєва Тетяна Анатоліївна, кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту, яка виступила з доповіддю на тему «Діяльність банків на ринку інноваційного кредитування». Доповідачка вважає, що підвищення рівня конкурентоспроможності економіки України значною мірою залежить від темпів, напрямків і механізмів реалізації інноваційних процесів. Сьогодні ресурсна база українських банків не повністю відповідає інвестиційним потребам підприємств-інноваторів. Маючи «коротку» ресурсну базу, банки все ще вимушені видавати великі обсяги короткострокових кредитів задля виконання умови відповідності строків активно-пасивних операцій. Переважання частки короткострокових кредитів над довгостроковими протягом значного проміжку часу свідчило, що кредитний механізм як частина фінансового механізму інноваційного розвитку економіки країни працював неефективно, оскільки короткострокові банківські кредити, як відомо, не мають ні інвестиційної, ні, тим більш, інноваційної спрямованості. В умовах властивої Україні нестійкості економічного розвитку, бюджетного дефіциту, недосконалості механізмів небанківського фінансування інновацій, дефіциту власних коштів більшості підприємств, нерозвиненості ринкових механізмів, саме банкам відведена особлива роль як суб'єктам ринку інноваційного інвестування. Причому, як доводить досвід промислово розвинених країн, роль банківських інвестицій у забезпеченні структурних інноваційних перетворень в економіці зростатиме і надалі.

Багато цікавих і змістовних доповідей було зроблено на засіданнях секцій «Конкурентоспроможність і модернізація банківської системи в контексті розвитку світової та національної економіки» і «Формування конкурентоспроможності національної банківської системи та роль державного регулювання в забезпеченні конкурентного середовища на ринку банківських послуг». Виступили та взяли участь в обговоренні нагальних проблем міжнародної банківської конкуренції заступник директора Департаменту банківського регулювання і нагляду Національного банку України, кандидат економічних наук **Карчева Ганна Тимофіївна**; директор Департаменту з управління валютним резервом та здійснення операцій на відкритому ринку **Мельничук Микола Олександрович**; доктор економічних наук, професор Сумського

державного університету **Балацький Олег Федорович**; доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів і банківської справи Дніпропетровського університету економіки та права **Крамаренко Галина Олександрівна**; доктор економічних наук, професор Сумського аграрного університету **Мішенін Євген Васильович**; доктор економічних наук, професор, декан факультету міжнародної економіки **Сазонець Ігор Леонідович**, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів і кредиту Севастопольського національного технічного університету **Вожжов Анатолій Павлович**; заступник начальника відділу досліджень грошово-кредитної політики та міжнародних валютно-кредитних відносин Центру наукових досліджень **Сомик Анжеліка Василівна** та багато інших науковців та практиків.